

ยอ

- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Morinda citrifolia* Linn.
ชื่อภาษาอังกฤษ : Indian Mulberry
ชื่ออื่นๆ : ขอบ้าน (ภาคกลาง) มะตาเสือ (ภาคเหนือ) แยะใหญ่
(กะหรี่ปง-แม่ฮ่องสอน)
วงศ์ : RUBIACEAE

ลักษณะพืช

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 2-6 เมตร แขนงมักเป็นสี่เหลี่ยม เปลือกต้นเรียบ ใบเดี่ยว ออกเป็นคู่ตามข้อ ใบรูปรีกว้าง โคนและปลายใบแหลม เนื้อใบหนาสีเขียวเป็นมัน ขอบใบเป็นคลื่น ดอกออกเป็นช่อกลมตามง่ามใบ กลีบดอกสีขาว ผลสดเชื่อมติดกันเป็นผลรวม มีรูปร่างกลมยาวรี ผิวผลมีตาเป็นปุ่มรอบผล ผลอ่อนสีเขียวสด และเปลี่ยนเป็นสีขาวนวลเมื่อสุก มีกลิ่นฉุนเล็กน้อย ภายในผลมีเมล็ดสีน้ำตาลเข้มจำนวนมาก

ขอมิถินกำเนิดในอินเดีย เกาะต่างๆ ในทะเลอันดามัน ไทยและมาเลเซีย เป็นพืชพื้นเมืองของเอเชียเขตร้อน ชอบขึ้นตามพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น พบขึ้นทั่วไปตามสวนและบริเวณบ้านเรือนในทุกภาคของไทย

การปลูกและขยายพันธุ์

ขอมิถินได้ในดินทุกชนิด เป็นพืชที่ขึ้นง่าย เจริญได้ดีในที่ที่มีความชุ่มชื้น แต่ไม่ชอบพื้นที่น้ำท่วมขัง ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด มักปลูกในดินฤดูฝน วิธีปลูกจะปลูกลงหลุมเลยหรือเพาะกล้าก่อนแล้วนำไปปลูกในที่ที่เตรียมไว้ก็ได้ ระยะเวลาเริ่มปลูกควรรดน้ำให้เป็นครั้งคราวหากฝนทิ้งช่วง จากนั้นก็ปล่อยให้เจริญเติบโตได้เอง

การใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์ทางยา

ผล : รสขมเล็กน้อย ขับลม บำรุงธาตุ เจริญอาหารและแก้อาการคลื่นไส้ อาเจียน โดยใช้ผลดิบหรือผลห่ามสด ผานเป็นชิ้นบางๆ ย่างหรือคั่วไฟอ่อนๆ ให้เหลืองกรอบ นำมาต้มหรือขงน้ำดื่ม ครั้งละประมาณ 2 กำมือ (10-15 กรัม) ควรจิบทีละน้อยและบ่อยๆ ครั้ง จะได้ผลดีกว่าต้มทีเดียว (สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน สำหรับบุคลากรสาธารณสุข)

ราก : เป็นยาระบาย แก่ริดสีดวงทวาร

ต้น : ใช้เป็นส่วนผสมกับสมุนไพรอื่นรักษาวัณโรค

ดอก : ใช้เป็นส่วนผสมกับสมุนไพรอื่นรักษาวัณโรค

ใบ : คั้นเอาน้ำสระผมฆ่าเหา ทาแก้ปวดข้อนิ้วมือนิ้วเท้า

การใช้ประโยชน์อื่นๆ

- ใบชอ ใช้รับประทานเป็นผัก ใบอ่อนลวกหรือต้มให้สุกจิ้มกับน้ำพริก ใช้รองก้นกระทงห่อหมก ในภาคใต้ใช้ใบชออ่อนๆ ซอยเป็นฝอยใส่แกงเผ็ดปลาขม ในใบชอมีแคลเซียมมาก เหล็ก วิตามินเอ วิตามินบีหนึ่ง บีสอง เส้นใยและอื่นๆ
- ผลชอ ใช้แกงเลียง แกงส้ม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นำผลที่แก่จัดมาทำส้มตำ หรือใช้ผลสุกจิ้มน้ำผึ้ง ช่วยขับลม บำรุงอายุ
- ราก เมื่อชออายุ 3-4 ปี ใช้เป็นสีย้อมผ้าได้ โดยเปลือกรากจะให้สีแดง เนื้อในเปลือกให้สีเหลือง ย้อมผ้าฝ้ายและผ้าไหมให้สีที่คงทน
- นำผลชอ 3 ส่วน ตำให้ละเอียด ผสมน้ำ 1 ส่วน คั้นเอาแต่น้ำ เติมเกลือ 1 ส่วน ดองไว้ 5-7 วัน นำไปกรอกให้โค-กระบือกินเป็นยาบำรุง (ภูมิปัญญาไทย สมุนไพรสำหรับโค-กระบือ)

สารสำคัญ

ผลชอมีสาร Asperuloside , caproic acid , caprylic acid และกลูโคส (glucose)

การตลาด

- รูปแบบผลิตภัณฑ์ขอ ได้แก่ สมุนไพรชอขยอบ ขอบแคปซูล เครื่องดื่มน้ำชอกขยอบ ไวน์ชอกขยอบ
- ราคาวัตถุดิบขอแห้ง กิโลกรัมละ 100 บาท (ข้อมูลจากสมาคมการแพทย์แผนไทย สระบุรี)
- ราคาต้นพันธุ์ขอ ต้นละ 10-80 บาท (ตลาดนัดจตุจักร)